

Arbeidsmarkedet

Foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) viser en vekst i samlet sysselsetting på 0,4 prosent i fjor, om lag det samme som i 2000. Ifølge SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU) gikk arbeidsledigheten opp fra 3,4 prosent av arbeidstyrken i 2000 til 3,6 prosent i 2001. Arbeidsstyrken økte dermed med rundt 0,5 prosent. Det er 0,1 prosentpoeng mer enn veksten i befolkningen i aldersgruppen 16-74 år, noe som innebærer at yrkesprosenten (som angir forholdet mellom arbeidstyrken og befolkningen i arbeidsdyktig alder) holdt seg på det historisk sett høye nivået fra de foregående tre år.

De sesongjusterte tallene fra AKU viser en beskjeden oppgang i sysselsettingen gjennom 2000 og 2001. Arbeidsledigheten, målt i AKU, har vist en svakt stigende tendens gjennom hele den siste tre-årsperioden. Sesongjustert økte AKU-ledigheten med 4 000 personer fra 3. til 4. kvartal 2001. Økningen er innenfor feilmarginen for endringstall i utvalgsundersøkelsen. Dette bildet gjenfinnes til dels også i tallene fra Aetat Arbeidsdirektoratet. Den registrerte ledigheten, sesongjustert, har vært relativt stabil fra 1998 tom. 1. halvår 2001, mens den økte markert fra og med 2. halvår i fjor. Den månedlige tilgangen på ledige stillin-

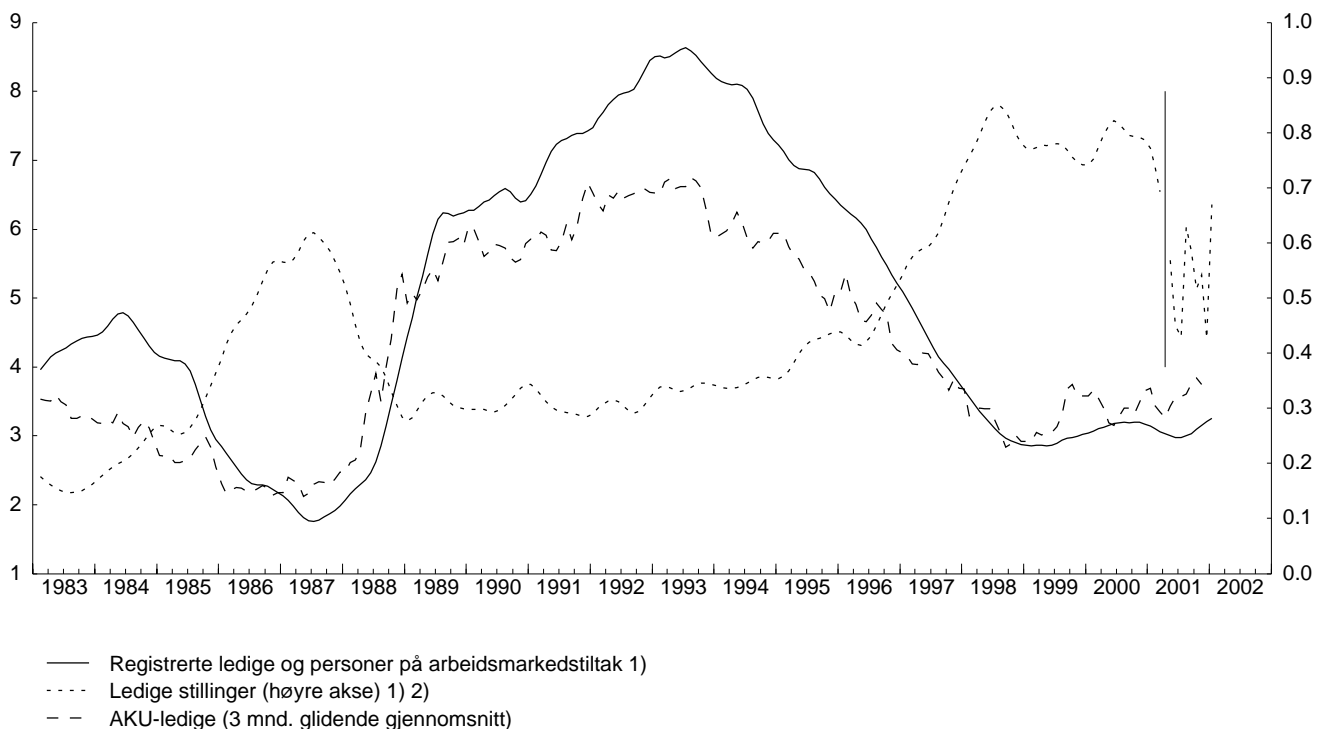
ger annonsert i media lå i gjennomsnitt noe lavere i fjor enn i 2000 og 1999.

Sysselsettingen

De foreløpige tallene fra KNR viser at det i 2001 i gjennomsnitt var sysselsatt om lag 2 300 000 personer, en vekst på 0,4 prosent fra 2000. Den rekordhøye sysselsettingen fra 2000 har således fortsatt inn i 2001. Som i 2000 var det utviklingen for lønnstakergruppen som bidro til veksten i samlet sysselsetting i fjor. Mens tallet på selvstendige falt med 2,6 prosent, er veksten i lønnstakersysselsettingen anslått til 0,6 prosent i fjor.

Til tross for en liten oppgang i sysselsettingen gikk utførte timeverk ned med 0,8 prosent fra 2000 til 2001. Dette henger bl.a. sammen med at det var en virkedag mindre i 2001, økt ferie for de fleste lønnstakere og noe økt sykefravær. I tillegg kom veksten i sysselsettingen siste år, ifølge AKU, blant deltidssysselsatte, mens det totalt sett ble 4 000 færre sysselsatte på heltid. Utviklingen var imidlertid ulik for menn og kvinner og for enkelte aldersgrupper. Blant menn sank antallet sysselsatte på heltid med 8 000, mens antallet på deltid økte med 8 000. For kvinner var det en liten

Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall. 1983-2002
Prosent av arbeidstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 1999.

2) Brudd i statistikken for beholdning av ledige stillinger fom. mai 2001. Dataene er derfor ikke glattet og sesongjustert etter dette.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

økning i antall sysselsatte både på heltid og på deltid fra 2000. I fjor var det sysselsatt 8 000 færre unge (16-24 år) og 13 000 flere personer i aldersgruppen 25 - 66 år enn i 2000. Økningen kom hovedsakelig blant heltidsansatte menn i alderen 55- 66 år og blant deltidsansatte kvinner innenfor samme aldersgruppe.

Tallet på sysselsatte i offentlig forvaltning gikk opp med nær 11 000 personer eller 1,5 prosent i 2001. Det er kommuneforvaltningen som har stått for sysselsetningsveksten i offentlig forvaltning de to siste årene. Næringene forretningsmessig tjenesteyting mv. og tjenester tilknyttet olje og gassutvinning hadde størst sysselsetningsvekst fra 2000 til 2001, med henholdsvis 4,9 og 4,2 prosent. Industrisysselsettingen gikk tilbake for tredje året på rad. Den sterkeste nedgangen i industrisysselsettingen fra 2000 til 2001 finner vi innenfor forlag og grafisk industri, metallindustri, møbelindustri og annen industri.

Arbeidsstyrken

Ifølge AKU var det i 2001 2 361 000 personer i arbeidsstyrken regnet som gjennomsnitt over året, en økning på 12 000 personer fra året før. Oppgangen i arbeidsstyrken skyldes i hovedsak en økning i antall personer i yrkesaktiv alder. Den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen viste bare en svak økning fra 2000 til 2001.

Fra 2000 til 2001 var det en økning på 12 000 personer i aldersgruppen 16-74 år. I de yngste aldersgruppene, som er preget av forholdsvis lav yrkesdeltakelse, var antall personer om lag uendret. I aldersgruppen 25-54 år, hvor yrkesdeltakelsen er høy, var det en nedgang på 8 000 personer. Størst økning var det imidlertid i aldersgruppen 55-74 år, der økningen var på 22 000 personer. Innenfor denne aldersgruppen kom hele veksten blant dem under 67 år. Vridningen i aldersfordelingen mot flere eldre bidro til at oppgangen i arbeidsstyrken ble noe lavere enn økningen i antall personer (16-74 år) isolert sett skulle tilsi.

For befolkningen samlet var yrkesdeltakelsen 73,5 prosent i år 2001, 0,1 prosentpoeng høyere enn året før. Justert for brudd i tidsserien var yrkesdeltakelsen i fjor den høyeste som er målt i Norge, om lag 1,6 prosentpoeng over nivået i 1987, som representerer slutten på forrige konjunkturoppgang. Den gang hadde imidlertid menn samlet sett en høyere yrkesdeltakelse enn i dag, om lag 1,7 prosentpoeng, mens kvinners lave yrkesdeltakelse trakk gjennomsnittet ned. I 1987 lå yrkesdeltakelsen blant kvinner om lag 4,9 prosentpoeng lavere enn dagens nivå. Forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittlige yrkesprosent ble ytterligere redusert i fjor, og var 8,5 prosentpoeng på årsbasis. I 1987 var denne forskjellen om lag 15 prosentpoeng. Personer under 30 år hadde en nedgang i yrkesprosenten siste år, mens de eldre hadde en oppgang. Spesielt gjaldt oppgangen kvinner og menn i aldersgruppen 55-66 år. Yrkesprosenten blant ungdom

Sysselsetting etter næring

Sysselsatte i 1000 personer, NR. Vekstrater i prosent fra året før

	Sysselsatte personer		Vekstrater fra 2000	
	Nivå 2001	Endring fra 2000	Personer	Timeverk
I alt	2 301	8	0,4	-0,8
Olje og utenriks sjøfart	66	-1	-1,8	-2,6
Fastlands-Norge	2 235	10	0,4	-0,7
Industri og bergverksdrift	303	-5	-1,7	-2,4
Annen vareproduksjon	234	-3	-1,2	-2,6
Primærnæringer	90	-5	-4,9	-6,1
Elektrisitetsforsyning	16	-1	-4,9	-6,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	128	3	2,1	0,9
Tjenesteyting	977	7	0,7	-0,3
Varehandel	319	-3	-0,8	-2,0
Samferdsel	158	-1	-0,4	-1,0
Annen tjenesteyting	499	10	2,1	1,0
Offentlig forvaltning	722	11	1,5	0,5
Statlig forvaltning	151	-1	-0,8	-1,8
Kommunal forvaltning	571	12	2,1	1,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hovedtall for arbeidsmarkedet

1000 personer

	Nivå 2001	Endring fra året før	
		2000	2001
Befolkning i yrkesaktiv alder 16-74 år	3 214	19	12
16-24 år	485	-3	-1
25-54 år	1 937	5	-8
55-74 år	792	15	22
Arbeidsstyrken (AKU) ¹	2 361	17	12
Arbeidsledige	84	6	3
Sysselsatte (NR) ¹	2 301	11	8
Utenlandske sjøfolk på norske skip	24	-2	-1
Statistiske avvik ²	0	-2	0
Utførte timeverk (mill.)	3 138	-25	-25

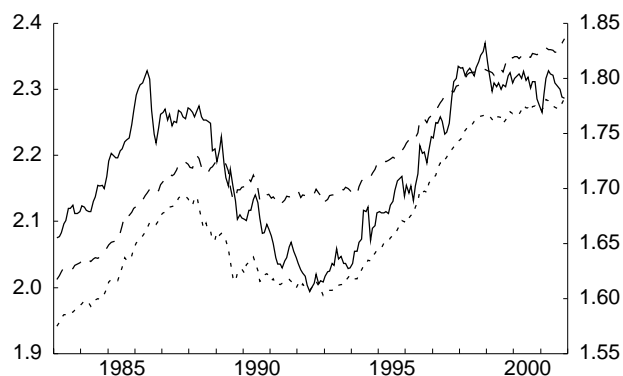
¹ Arbeidsstyrken omfatter bare personer bosatt i Norge, mens antall sysselsatte også omfatter utlendinger på norske skip.

Ved summering av antall sysselsatte og arbeidsledige til antall personer i arbeidsstyrken, må derfor utenlandske sjøfolk på norske skip holdes utenfor.

² Det statistiske avviket skyldes at det er ulike statistiske kilder for arbeidsstyrken og komponentene av denne.

Kilder: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk. 1983-2001 Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

— Ukeverk, gjennomsnitt per uke (høyre akse)
 - - - Sysselsatte
 ···· Arbeidsstyrke

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsmarkedsstatistikken – noen forklaringer

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Aetat Arbeidsdirektoratet. Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlaget for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR).

Arbeidskraftundersøkelsene – AKU

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av intervju med et utvalg av befolkningen på 24 000 personer i kvartalet. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, må en ta hensyn til utvalgsusikkerheten ved tolkning av tallene. En nærmere redegjørelse for AKU finnes i Arbeidsmarkedsstatistikk 1996-1997 (NOS C 467) eller på <http://www.ssb.no/emner/aku/om.html>.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i undersøkelsesuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon eller ferie er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer helt uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker og som kan påta seg arbeid innen to uker etter intervjutidspunktet.

Langtidsledige: Arbeidsledige som har vært sammenhengende ledig i 27 uker eller mer inntil intervjutidspunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte personer som har forsøkt å få lengre arbeidstid. De må kunne starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige.

Yrkesprosent: Andelen av alle personer fra 16 til 74 år som er i arbeidsstyrken. Yrkesprosent innenfor en befolkningsgruppe viser andelen av befolkningsgruppen som befinner seg i arbeidsstyrken.

Statistikk fra Aetat Arbeidsdirektoratet

Aetat Arbeidsdirektoratet lager statistikk over arbeidsledige, tiltaksdeltakere og ledige stillinger hovedsakelig basert på egne registre.

Arbeidssøkere: Summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Ordinære arbeidssøkere: Personer som søker inntektsgivende arbeid ved arbeidskontorene, og som er disponible for det arbeid som søkes. Hvorvidt en person er i arbeid eller ikke er uten betydning. Ordinære arbeidssøkere omfatter arbeidssøkerstatusene helt ledige, ordinære tiltaksdeltakere, delvis sysselsatte og andre ordinære arbeidssøkere.

Registrerte helt ledige: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene. Skoleungdom og personer på arbeidsmarkedstiltak regnes ikke med til denne gruppen.

Ordinære tiltaksdeltakere: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som ved opptellingstidspunktet deltar på ordinære tiltak. De ordinære arbeidsmarkedstiltakene inndeles i hovedgruppene sysselsettingstiltak i offentlig virksomhet, lønnstilskudd til arbeidsgivere, arbeidsmarkedsopplæring, praksisplasser/arbeidstreningstiltak og vikarplasser.

Delvis sysselsatte: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har hatt inntektsgivende arbeid i løpet av de to siste ukene, men med mindre enn normal arbeidstid og som søker arbeid med lengre arbeidstid.

Andre ordinære arbeidssøkere: Omfatter de som er i vanlig arbeid og som søker ny jobb ved å registrere seg på arbeidskontoret, skoleelever/studenter som søker jobb men som har utdanning som hovedaktivitet, samt de som mottar dagpenger under etablering av egen virksomhet.

Permitterte arbeidssøkere: Omfatter helt permitterte og delvis permitterte (med innskrenket arbeidstid). Helt permitterte inkluderes i statistikken over helt ledige, mens delvis permitterte anses som delvis sysselsatte.

Yrkeshemmede: Omfatter arbeidssøkere som på grunn av ulik funksjonshemming har vansker med å få arbeid. Dette er personer som vurderes med sikte på yrkesmessig attføring eller som er på attføringsstiltak.

Langtidsledige: omfatter registrerte helt ledige som har hatt en sammenhengende ledighetsperiode på 26 uker eller mer inntil registreringstidspunktet. Måling av ledighetens varighet er endret

litt fra og med mai 2001. Opphold som helt ledig i mindre enn 2 uker regnes etter dette ikke som brudd i ledighetsperioden. Tidligere var denne grensen satt til 1 uke for fullt sysselsatte. Samtidig ble rutine for registrering av starttidspunkt som helt ledig etter avsluttet tiltaksperiode endret. Nå gjøres dette maskinelt, mot manuell registrering før. Denne omleggingen kan ha betydning for statistikken.

Registrerte arbeidssøkere uten ordinært arbeid: Summen av registrerte helt ledige og sysselsatte i ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette omtales også som «bruttoledighet».

Fra og med 1999 endret Aetat Arbeidsdirektoratet definisjonene av registrerte helt ledige og delvis sysselsatte. Arbeidssøkerne ble tidligere gruppert som helt ledige eller delvis sysselsatte utfra eventuell avkorting i dagpengeutbetalingen. Personer med uavkortet dagpengeutbetalinger ble automatisk registrert som helt ledige, mens personer med avkorting ble registrert som delvis sysselsatte. Fra og med 1999 er det hvorvidt arbeidssøkerne oppgir å ha vært i lønnet arbeid eller ikke de siste to ukene som avgjør om de skal regnes som delvis eller helt ledige.

Definisjonsendringen medførte en tallmessig økning i ledigheten på ca. 7 prosent i gjennomsnitt for 1999, hvilket tilsvarte en nedgang i delvis sysselsatte på ca. 10 prosent.

Fra og med mai 2001 startet Aetat overgangen til et nytt saksbehandlingssystem, Arena. Rutiner og metoder for registrering av arbeidssøkere og ledige stillinger er endret. Aetats analyser tyder på ubetydelige endringer i statistikken over beholdningen av helt ledige, delvis sysselsatte, ordinære tiltaksdeltakere og yrkeshemmede, mens det var klarere brudd i statistikken over beholdningen av ledige stillinger og i alle dataserier som er fordelt på yrke.

Nasjonalregnskapet

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Antall sysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. For lønnstakere benyttes andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vekt, for selvstendige tas det utgangspunkt i arbeidstiden for mannlige selvstendige. Utgangspunktet for definisjonen er at timeverkstallet i et normalårsverk er lik faktisk årlig arbeidstid for heltidssysselsatte.

Kilder til avvik

Justert for systematiske nivåforskjeller er det gjennomgående god overensstemmelse i anslaget på totalt antall sysselsatte i nasjonalregnskapet (NR) og i AKU. Den systematiske nivåforskjellen skyldes at utlendinger i utenriks sjøfart ikke dekkes av AKU, mens de er med i NR.

Det er større forskjeller mellom AKU og NR når det gjelder tallene for utførte timeverk/ukeverk. Et hovedproblem har vært at ukeverkstallene i AKU fram til og med 1995 var beregnet på grunnlag av observasjoner i én undersøkelsesuke i hver måned. Fra og med 1996 fanger AKU bedre opp svingninger i aktivitetsnivå og arbeidstid som skyldes ferier og bevegelige helligdager, siden alle årets uker er undersøkelsesuker. Spørsmålene i AKU er imidlertid alltid knyttet til en hel uke. Dette medfører at første og siste uke i kvartalet ikke kan deles, i motsetning til i NR.

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige fordi ikke alle som har søkt arbeid har registrert seg ved arbeidskontorene og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelige for arbeid.

Særlig gjelder dette eldre personer med lange ledighetsperioder.

Etter omleggingen av AKU i 1996 ble forskjellen mellom de to ledighetsmålene større. AKU-ledigheten økte med om lag 0,5 prosentpoeng. Hovedårsaken til dette var redusert krav til tilgjengelighet for å bli regnet som arbeidsledig. Etter Aetat Arbeidsdirektoratets definisjonsendring i 1999 økte antall registrerte ledige med i underkant av 0,3 prosentpoeng. Forskjellen mellom de to ledighetsmålene ble dermed mindre igjen.

Registrerte helt arbeidsledige og ledige stillinger

1000 personer

	Januar 2002	Endring fra januar 2001
Registrerte helt ledige	76,6	6,9
- helt permitterte	9,1	-0,5
Delvis permitterte	6,4	-0,5
Ordinære tiltaksdeltakere ¹	8,9	-2,5
Tilgang ledige stillinger annonsert i media ²	16,4	-9,0
Beholdning ledige stillinger ³	15,1	-

¹ Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.² Tilgang på registrerte ledige stillinger i løpet av en måned.³ Brudd i serien f.o.m. mai 2001 pga. endret saksbehandlingssystem i Aetat.

Endringstall er derfor utelatt.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.

Arbeidsledige og undersysselsatte ifølge AKU.

Personer og tilbud av ukeverk (37,5 timer). 1000

	2001	Endring fra året før	
		2000	2001
Arbeidsledige			
Personer	84	6	3
Ønsket antall ukeverk	68	-1	4
Undersysselsatte			
Personer	68	-8	1
Ønsket merarbeidstid i ukeverk	23	-2	-1
Tilbud av ukeverk i alt	91	-4	2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

var i 2001 om lag 5,5 prosentpoeng lavere enn under høykonjunktoren i 1987-88. Andelen ungdom under utdanning har imidlertid i flere år ligget vesentlig høyere enn den gang, og økte ytterligere fra 57 prosent i 2000 til 58 prosent i 2001.

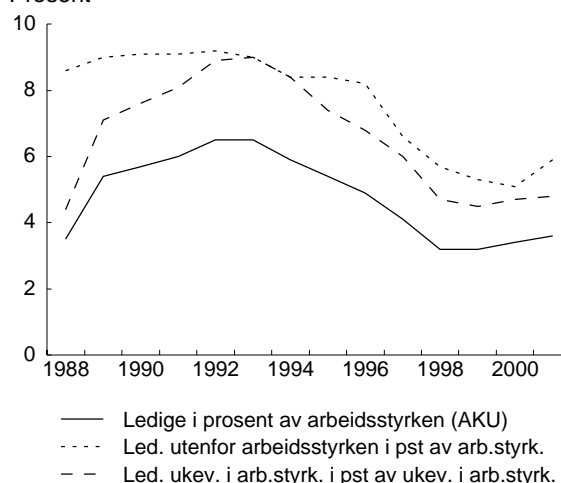
Yrkesdeltakelsen blant personer 15 - 64 år i OECD-landene samlet var i år 2000 70,1 prosent, i EU 69,5 prosent og i USA 77,2 prosent. Yrkesprosenten for personer 16 til 64 år i Norge var 80,7 prosent, mens tilsvarende yrkesprosent i Sverige og Danmark var henholdsvis 78,9 og 80,0 prosent, ifølge OECD (Employment Outlook 2001). Den høye yrkesfrekvensen i Norden har sammenheng med at kvinner her i større grad er yrkesaktive.

Ledigheten

Ifølge AKU var det gjennomsnittlig 84 000 arbeidsledige i 2001, 3 000 flere enn året før. Som andel av arbeidsstyrken økte ledigheten fra 3,4 til 3,6 prosent. De sesongjusterte ledighetstallene fra AKU viser en forholdsvis jevn stigning fra bunnivået på 2,8 prosent rundt årsskiftet 1998/99, når en ser bort for noe som i ettertid ser ut til å være betydelig «støy» i dataene rundt årsskiftet 1999/2000. Summen av registrerte helt ledige og personer på personrettede tiltak viste til dels samme trendmessige utvikling, men i Aetat's tall tilskrives hoveddelen av ledighetsøkningen til 2. halvår 2001. Ved utgangen av januar 2002 var 76 600 personer registrert helt ledige. Dette utgjorde 3,3 pro-

Arbeidsledige, andre med ønske om arbeid og ledige ukeverk 1988-2001

Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sent av arbeidsstyrken, mot 3,0 på samme tidspunkt året før.

I 2001 som i år 2000 var det i gjennomsnitt 62 600 registrerte helt ledige ved arbeidskontorene. Gjennomsnittlig antall personer registrert på ordinære arbeidsmarkedstiltak gikk ned med 1 400 til 10 100 personer i 2001 sammenlignet med fjoråret.

I 2001 var det, som året før, i gjennomsnitt 13 000 langtidsledige ifølge AKU. Dette utgjorde 15 prosent av alle arbeidsledige. I perioden fra 1993 til 1995 lå andelen langtidsledige stabilt på rundt 40 prosent, for så å falle til 30 prosent i 1996, 27 prosent i 1997, 19 prosent i 1998, og videre ned til 16 prosent i 1999 og 2000.

Selv om det totale ledighetsnivået har holdt seg relativt stabilt de siste årene, har det skjedd vesentlige endringer i den registrerte arbeidsledigheten fylkesvis. I 1999 og 2000 økte ledigheten i fylker der oljerelatert virksomhet og skipsverftsindustri sto sterkt. Mens ledighetsøkningen var betydelig i Rogaland var økningen mer beskjeden i Agder-fylkene, Nord-Trøndelag og i flere av de andre vestlandsfylkene. Samtidig fortsatte ledigheten å falle på store deler av Østlandet. I 2001 har utviklingen til en viss grad snudd: Ledigheten sank mest i Rogaland og Nord-Trøndelag, og økte betydelig i Oslo og Akershus. Akershus hadde likevel lavest registrert ledighet i 2001, med 1,4 prosent, fulgt av Sogn og Fjordane, med 1,7 prosent. Finnmark hadde klart høyest registrert ledighet i 2001, med 4,8 prosent, fulgt av Nord-Trøndelag med 3,6 prosent.

Arbeidsmarkedstiltakene bidro til å dempe de geografiske forskjellene i registrert ledighet, da andelen på tiltak var høyest i fylker med høy ledighet og lavest i fylker med lav ledighet. I Finnmark var 5,5 prosent av arbeidsstyrken registrert enten helt ledige eller på tiltak, mot 1,5 prosent i Akershus.

Personer utenfor arbeidsstyrken

1000 personer

	Nivå 2001	Endring fra året før	
		2000	2001
Utenfor arbeidsstyrken	852	3	0
Ønsker arbeid	140	-4	20
Kan begynne innen en måned	67	-2	10

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidstakere som er helt permitterte, regnes med blant de registrerte arbeidsledige. I 2001 var i gjennomsnitt 6 000 personer helt permittert, 1 300 færre enn året før. Delvis permitterte omfattet 5 000 personer, 600 færre enn året før. Tallet på både helt og delvis permitterte viser dermed en nedgang fra året før. I oktober 2001 mottok Aetat om lag 6 300 permitteringsvarsler fra norske bedrifter, en anslagsvis økning på 15-30 prosent fra oktober året før.

Tilgangen på ledige stillinger annonsert i media i lå fra 1. til 3. kvartal 2001 forholdsvis stabilt rundt 20 til 25 000 stillinger pr. måned, ifølge Aetat. I 4. kvartal 2001 gikk tilgangen på ledige stillinger annonsert i media kraftig tilbake. I gjennomsnitt var det for 2001 en tilgang på 20 000 ledige stillinger hver måned, en nedgang på 2 200 fra året før.

Aetat endret fom. mai 2001 sitt saksbehandlingssystem, med et (negativt) brudd i beholdningen av ledige stillinger som resultat. Beholdningen av ledige stillinger var i gjennomsnitt om lag 15 000 i 2001. I år 2000 var beholdningen i gjennomsnitt 18 400 stillinger, men tallene er ikke sammenlignbare.

Undersysselsetting

AKU gir også tall for undersysselsetting, det vil si deltidsansatte som søker mer arbeid og som er tilgjengelig for dette arbeidet innen en måned etter intervju-tidspunktet. I 2001 var det 68 000 personer som var undersysselsatt etter denne definisjonen, om lag samme nivå som året før. Som andel av alle deltidsyssel-satte utgjorde undersysselsetting 11,6 prosent.

Om en betrakter undersysselsettingen som en form for delvis arbeidsledighet, bidrar den til å utjevne forskjellen i ledigheten mellom kvinner og menn. Ifølge AKU var ledigheten i gjennomsnitt 3,7 prosent for menn og 3,4 prosent for kvinner i 2001. Samtidig var i gjennomsnitt 53 000 kvinner undersysselsetting, mot 15 000 menn.

Siden mange undersysselsetting kun ønsker seg noen få timer i tillegg, og mange arbeidsledige har ønske om deltidsarbeid, vil antallet personer som ønsker mer arbeid gi et ufullstendig bilde av omfanget av arbeidstilbudet. Ved å summere tilbudet av arbeidstimer fra de arbeidsledige og tilbudet av tilleggsarbeidstimer fra de undersysselsetting, får vi et tall på det urealiserte arbeidstilbudet målt i timer. Omregnet i heltidsstillinger tilsvarte dette 91 000 årsverk i 2001, en oppgang på 2 000 fra året før. Det urealiserte arbeidstilbudet

Arbeidsmarkedstiltak

1000 personer

	2001	Endring
		fra 2000
Personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak i alt ¹	10,1	-1,4
Off.sysselsettingstiltak	0,0	0,0
Lønnskudd til arbeidsgivere	2,0	-0,1
Kvalifiseringstiltak	8,1	-1,2
Arbeidsmarkedskurs	5,3	-1,1
Praksisplasser	2,8	-0,1
Utdanningsvikariater	0,0	0,0
Herav ungdom under 20 år	1,6	-0,1

¹ Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.

tilsvarende 4,8 prosent av alle årsverk som arbeidsstyrken tilbyr. Dette er en oppgang på 0,1 prosentpoeng fra 2000.

Personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid

For å kunne bli definert som arbeidsledig i AKU, må en oppfylle bestemte krav om søkeaktivitet og tilgjengelighet. Ved hver måling er det en stor gruppe som ikke har inntektsgivende arbeid og som oppgir at de ønsker arbeid. På grunn av lav søkeaktivitet eller tilgjengelighet blir de likevel ikke definert som arbeidsledige.

Denne «reserverarbeidsstyrken» holdt seg, ifølge AKU, relativt stabilt rundt 190 000 personer fra 1988 til og med 1996. I samme periode varierte antallet AKU-ledige mellom om lag 75 000 og 140 000. Fra 1996 til 1998 ble denne gruppen redusert med 25 000 personer pr. år. I 1999 gikk denne gruppen ned med 8 000 personer, mens reduksjonen i 2000 bare var på 4 000 personer. I fjor gikk imidlertid denne gruppen opp med 20 000 personer. «Reserverarbeidsstyrken» utgjorde dermed 140 000 personer i 2001. Som for undersysselsetting er det flere kvinner enn menn blant personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid. I 2001 var andelen kvinner 54 prosent.

Arbeidsmarkedstiltakene

I 2001 var det i gjennomsnitt 10 100 personer sysselsetting ved personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette er 1 400 færre enn året før. Fra 1993 til 1999 har det foregått en gradvis nedtrapping av omfanget på tiltakene i takt med fallet i arbeidsledigheten. I 2000 økte omfanget noe, før det igjen begynte å synke i 2001. Denne nedtrappingen har bidratt til noe av økningen i antall registrerte helt arbeidsledige mot slutten av fjoråret. Blant arbeidsmarkedstiltakene var kvalifiseringstiltak den viktigste gruppen i 2001, tilsvarende 80 prosent av alle tiltakene. Blant ungdom under 20 år var i gjennomsnitt 1 600 ordinære tiltaksdeltakere i alt. Samtidig var 2 600 i samme aldersgruppe registrert helt ledige. I 2000 var hhv. 1 700 på tiltak og 2 500 ledige i denne aldersgruppen.

Ny sykefraværstatistikk

SSB og Rikstrygdeverket lanserte de første resultatene fra Sentral sykefraværstatistikk i september 2001. Statistikken omfatter foreløpig kun legemeldt sykefravær, men skal i løpet av første halvår 2002 utvides til også å omfatte egenmeldt sykefravær for arbeidstakere basert på en utvalgsundersøkelse som går ut til 10 000 bedrifter. Sentral sykefraværstatistikk har data fra og med 2. kvartal 2000.

Data om legemeldt sykefravær basert på trygdekontorenes registreringer av sykemeldinger fra lege hentes fra sykefraværregisteret. Ved å koble sykefraværregisteret opp mot trygdeetatens arbeidstakerregister får man sykefraværet i prosent. Sykefraværet måles hovedsakelig i antall dagsverk tapt på grunn av sykefravær. Tapte dagsverk pga. sykefravær sees i forhold til avtalte dagsverk i perioden, dette blir omtalt som sykefraværprosenten i statistikken. I tillegg gjør opplysninger fra arbeidstakerregisteret og andre registre det mulig å fordele sykefraværet etter bosted, arbeidssted, institusjonell sektor og næring. En mer inngående dokumentasjon av statistikken finnes på web: <http://www.ssb.no/sykefra/om.html>.

SSB planlegger å publisere tall for sykefravær også fordelt etter utdanning. Når yrkesvariabelen er innarbeidet i arbeidstakerregisteret, kommer også yrke til å inngå som en sentral variabel i sykefraværstatistikken. Rikstrygdeverket har planer om å knytte sykefravær til diagnose i sin publisering av statistikken.

Noen hovedresultater

I 3. kvartal 2001 var sykefraværprosenten for arbeidstakere med legemeldt sykefravær utover 3 dager 6,7. Dette er en økning på 0,3 prosentpoeng, eller 4,7 prosent, sett i forhold til samme kvartal året før. Fraværet er høyere for kvinner enn for menn: i 3. kvartal 2001 var sykefraværprosenten 5,6 for menn og 8,2 for kvinner. Det varierer noe med næring og aldersgruppe hvor markert kjønnsforskjellen er, men det gjelder for alle aldersgrupper, med unntak

av 68-åringene, og alle næringer at kvinner har høyere sykefravær enn menn.

Det er en tendens til at sykefraværet øker med alderen. Tall for 3. kvartal 2001 viser at sykefraværprosenten øker fra 2,8 for aldersgruppen 16-19 år til et nivå som varierer rundt knappe 6,5 for aldersgruppene mellom 30 og 44 år. Deretter øker fraværet med alder opp til et sykefravær på 11,6 for aldersgruppen 65-66 år. De eldste arbeidstakerne har betydelig lavere sykefravær. 67-åringene hadde en sykefraværprosent på 5,9, 68-åringene på 3,0 og 69-åringene på 3,2.

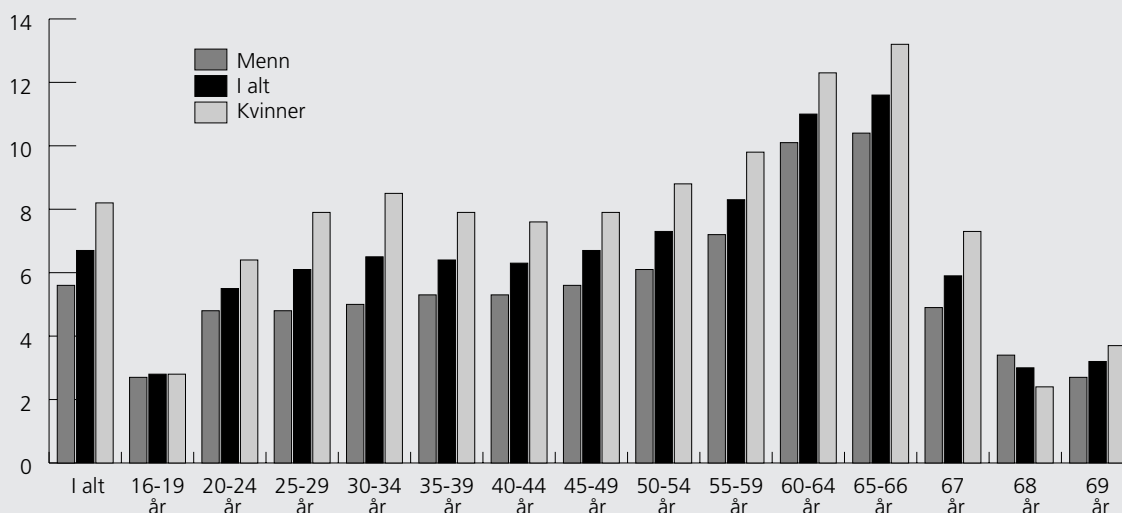
Den markante nedgangen i sykefraværet fra aldersgruppen 65-66 år til aldersgruppen 67 år skyldes trolig at de fleste arbeidstakere går av med pensjon etter fylte 67 år, og at de som blir igjen i arbeidslivet etter dette er sprekere enn det som er vanlig for sin aldersgruppe, eller har yrker der noe svekkelse av helsen ikke er til hinder for fortsatt yrkesaktivitet med lavt sykefravær. Den svake nedgangen i fraværet fra aldersgruppen 30-34 år til aldersgruppen 35-39 år og videre til aldersgruppen 40-44 år kan ha sammenheng med at småbarnsperioden går over for mange en gang i løpet av 30-40 års alder. Det faktum at det er kvinner som har den mest markante toppen for aldersgruppen 30-34 år peker også i retning av at sykefraværet varierer med livsfase i tillegg til å øke med alder.

Av de større næringene er sykefraværet høyest i næringen helse- og sosialtjenester, hvor sykefraværprosenten var på 9,2. Næringen finanstjenester hadde lavt fravær, med en sykefraværprosent på 4,8. Også Olje- og gassutvinning ligger lavt med en sykefraværprosent på 4,0. Det knytter seg imidlertid usikkerhet til tallene for sykefraværet til personer som jobber på kontinentalsokkelen.

Mer informasjon om sykefraværet etter kjønn, alder, næring, fylke og sykefraværets varighet er tilgjengelig på SSBs internettider.

Sykefraværingsdagsverk for arbeidstakere med legemeldt sykefravær over 3 dager etter kjønn og alder

I prosent av avtalte dagsverk (sykefraværprosent). 3. kvartal 2001

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Rikstrygdeverket.

Tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft

Arbeidsstyrken er sammensatt av personer med ulik utdanning og kvalifikasjoner. Selv om arbeidsledigheten målt ved arbeidskraftundersøkelsene (AKU) har ligget mellom 3,2 og 3,6 prosent av arbeidsstyrken siden 1998, har det likevel vært registrert en relativt stor beholdning av ledige stillinger. Svakere utvikling i norsk økonomi gjennom 2001 har bidratt til en liten økning i arbeidsledigheten samtidig som tilgangen på ledige stillinger har gått klart tilbake. Dette indikerer avtakende press og mistilpasningsproblemer på arbeidsmarkedet gjennom året.

Dårlig samsvar mellom tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft kan bidra til arbeidsledighet og dårlig utnyttning av kvalifikasjonene. Lønnsveksten kan bli for sterk selv om det er mange arbeidsledige totalt sett, og det kan skape problemer for gjennomføringen av høyt prioriterte oppgaver i samfunnet. Derfor er det viktig å ha oversikt over hvordan eventuelle ubalanser kan utvikle seg i årene framover, både for ungdom som skal velge utdanning og for myndighetene når de skal tilpasse kapasiteten i ulike utdanningsinstitusjoner.

For å oppnå større innsikt i disse spørsmålene, har Statistisk sentralbyrå utviklet et beregningsopplegg for å framskrive tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft fordelt på utdanning. Opplegget er utformet som en ettermodell til SSBs makroøkonomiske og demografiske modeller, og gir derfor et bilde som er forenlig med framskrivinger med disse modellene. Usikkerhet om den makroøkonomiske utviklingen, politiske prioriteringer, endringer i de enkelte sektors etterspørsel etter ulike typer arbeidskraft, endringer og usikkerhet i utdanningsstatistikken, samt endringer i utdanningstilbøylighetene, tilsier likevel at resultatene må tolkes med varsomhet. Sysselsettingens sammensetning i de ulike næringer kan f.eks. påvirkes av tilgangen på personer med ulik utdanningsbakgrunn, og forventede ubalanser i arbeidsmarkedet kan påvirke valg av utdanningstype og -nivå. Framskrivingene må derfor tolkes som anslag på hva som kan skje i arbeidsmarkedet under bestemte forutsetninger, og ikke som prognoser for ledighetsutviklingen for ulike typer arbeidskraft.

Det har skjedd relativt store endringer i utdanningssystemet i løpet av det siste tiåret, og framskrivingene av arbeidstilbudet for de ulike utdanningsgruppene er nå basert på forutsetninger fra 1999. Den sterke veksten i utdanningskapasiteten på universiteter og høyskoler siden slutten av 1980-tallet bidrar til en betydelig økning i arbeidstilbudet for personer med utdanning på dette nivået. Personer med samfunnsvitenskapelig utdanning er den gruppen som øker relativt sterkest fra 2000 til 2010. Tallet på sykepleiere, sivilingeniører og personer med utdanning innen humaniora og naturfag øker også sterkt. Reform 94 bidrar dessuten til en klar økning i tallet på personer med fagutdanning fra videregående skole innen industri- og håndverksfag. Ingeniører og hjelpepleiere/omsorgsarbeidere er to grupper som peker seg ut med en svak utvikling i arbeidstilbudet. Dette skyldes en svak tilstrømning til disse utdanningsretningene i løpet av de siste årene samtidig som flere eldre arbeidstakere faller for aldersgrensen.

Framskrivingene av etterspørsel etter arbeidskraft fram mot 2010 er basert på makroøkonomiske anslag utarbeidet høsten 2001. Det kan bli en klar nedgang i industrisysselsettingen de nærmeste årene. Relativt svake etterspørselsstimulanser fra utlandet, forverret konkurranseevne, nedgang i oljeinvesteringene, samt produktivitetsvekst er de viktigste årsakene. Sysselsettingen i primærnæringene ventes fortsatt å gå tilbake. Som i de siste tiårene kommer den sterkeste sysselsettingsveksten i årene framover til å finne sted innen privat tjenesteyting og offentlig forvaltning. Allerede vedtatte reformer innenfor helse- og sosialsektoren bidrar til en klar vekst i offentlig sektor fram til 2005. Nåværende regjerings prioritering av skattelettelser vil sammen med økte reallønninger etter hvert stimulere veksten i privat tjenesteyting.

Vridningene i næringssammensetningen vil i seg selv bidra til endringer i behovene for ulike typer arbeidskraft. I tillegg kan det finne sted vridninger i sammensetningen innenfor hver sektor. I løpet av de siste 20 årene har andelen av de sysselsatte med videregående og høyere utdanning vært i klar vekst i de fleste næringer. Det er lagt til grunn at veksten i disse andelene vil fortsette, men det er en betydelig usikkerhet knyttet til hvor sterk denne utviklingen vil bli. Med forutsetningene over er det grunn til å forvente en klar vekst i etterspørselen etter de fleste typer arbeidskraft med videregående og høyere utdanning fram mot 2010. Det gjelder særlig ulike typer helsepersonell og personer med økonomisk/ administrativ utdanning, samfunnsvitere og humanister. Det vil også være et klart behov for flere ingeniører og sivilingeniører, men den forventede svake utviklingen i industrien de nærmeste årene tilsier at etterspørselen ikke øker like mye som for gruppene nevnt over. Det samme gjelder etterspørselen etter personer med videregående fagutdanning. Behovet for personer med bare grunnskoleutdanning forventes å gå klart ned.

Framskrivingene av tilbud og etterspørsel for noen utdanningskategorier er sammenholdt i figur 1. Bortsett fra at det ventes en klar mangel på ingeniører og hjelpepleiere, ser det nå ut til være godt samsvar mellom framskrivingene av tilbud og etterspørsel for de aller fleste utdanningsgruppene. Sammensetningen av utdanningen virker derfor godt tilpasset den framtidige utviklingen i arbeidsmarkedet. For samfunnsvitere, jurister og humanister hvor det tidligere ble anslått et klart overskudd, er studietilbøyligheten justert ned, mens anslagene for etterspørselen er justert litt opp. For leger og sykepleiere har det bevisst vært satset på å øke studiekapasiteten for å motvirke dagens underdekning. Etter hvert som de større kullene kommer ut i arbeidsmarkedet, kan underskuddet bli redusert. Den anslåtte mangelen på ingeniører og omsorgsarbeidere skyldes i første rekke sviktende oppslutning om disse utdanningsretningene samtidig som en god del av de yrkesaktive nærmer seg pensjonsalderen. Tilbudet vokser dermed svakt i en situasjon med klar vekst i etterspørselen. En sterkere vekst i tilbudet enn etterspørselen for personer med fagutdanning fra videregående skoler kan ikke uten videre betraktes som et mistilpasningsproblem ettersom det er mange ufaglærte i industrien og bygge- og anleggsvirksomheten som må erstattes etter hvert som de når aldersgrensen. Mye kan tyde på at den praksisen en tidligere fikk på arbeidsplassen, nå er erstattet med formell utdannelse.

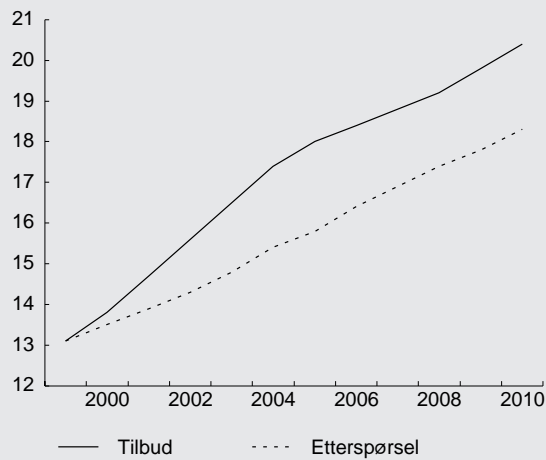
forts.

forts.

Figur 1. Utvikling i tilbud og etterspørsel for ulike typer arbeidskraft 1999-2010. 1000 personer/årsverk

Samfunnsfag høyere grad

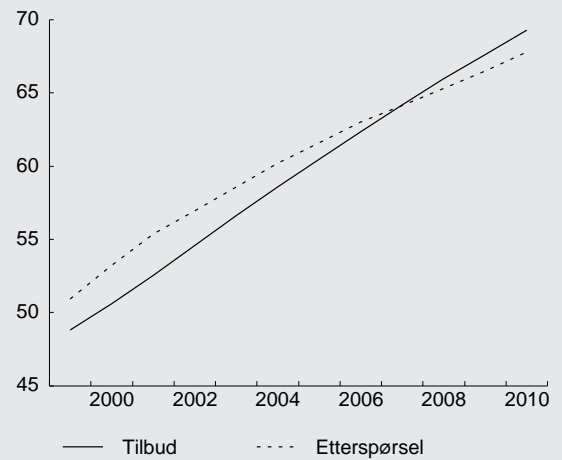
Tilbud og etterspørsel målt i 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Sykepleiere

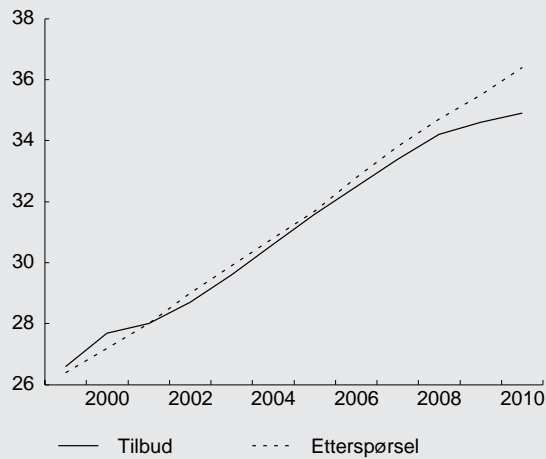
Tilbud og etterspørsel målt i 1000 årsverk

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Samfunnsfag lavere grad

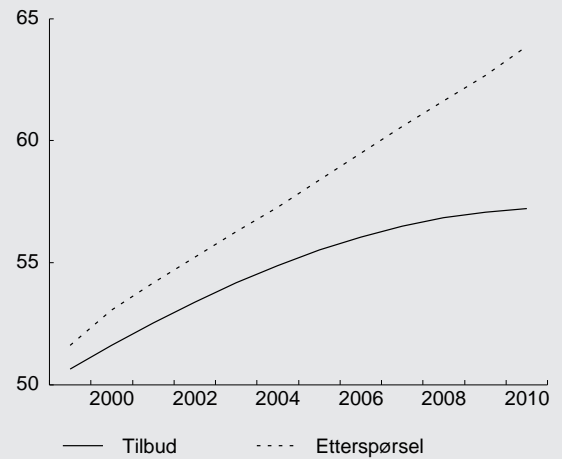
Tilbud og etterspørsel målt i 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hjelpepleiere

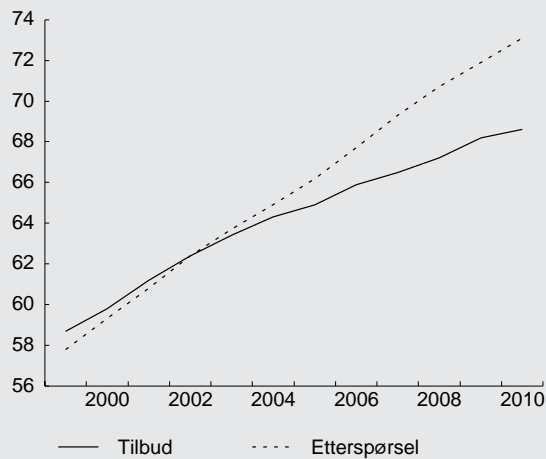
Tilbud og etterspørsel målt i 1000 årsverk

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ingeniører

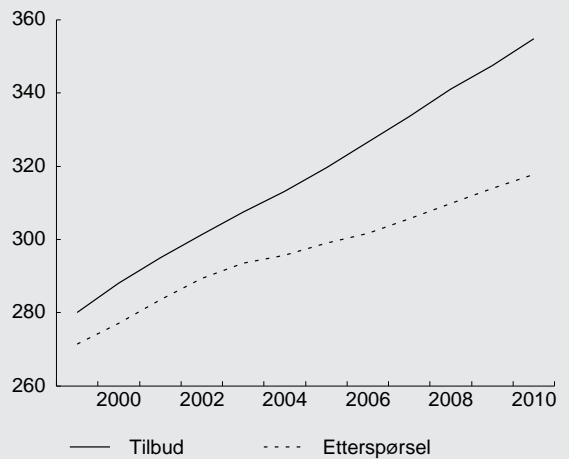
Tilbud og etterspørsel målt i 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Industri og håndverksfag (videregående skole)

Tilbud og etterspørsel målt i 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Framskrivinger av arbeidsstyrken og antallet pensjonister

Norge står foran en situasjon med en aldrende befolkning og en opptrapping av pensjonsytelsene fra folketrygden som kan få store konsekvenser for offentlige utgifter langt inn i dette århundret. Disse utviklingstrekkene er analysert med modellen MOSART. Tabell 1 oppsummerer de viktigste forutsetningene for disse fremskrivingene.

Sterk vekst i antall pensjonister ...

De fødselskullene som gikk av med pensjon i 1967 var i gjennomsnitt pensjonister i kun syv år, mens vi forventer at dagens unge skal være pensjonister i 25 år. Økningen skyldes både høyere levealder og lavere pensjonsalder. I dag er den forventede pensjonsalderen 59 år for en 20-åring, mot 68-69 år i 1967. Nedgangen i den reelle pensjonsalderen kan hovedsakelig knyttes til økningen i uførepensjon. I tillegg ble aldersgrensen satt ned i 1973 og avtalefestet pensjon ble innført fra 1989. Økningen i antallet år man er pensjonist, forklarer i all hovedsak at antallet pensjonister vil være tre- eller fire-doblet i 2040 sammenlignet med da folketrygden ble opprettet i 1967.

Den markert sterke økningen i antall alderspensjonister fra 2010 må også ses på bakgrunn av den sterke økningen i antall fødte fra 1935 og frem til 1945. Vi går dermed fra en situasjon med mange små fødselskull blant de eldre i dette tiåret og til en situasjon med jevnere (og mer normal) fordeling på årskullene.

... og i gjennomsnittlige pensjoner ...

Samtidig med denne veksten i antall pensjonister har det funnet sted en betydelig vekst i gjennomsnittlige pensjoner, og denne utviklingen vil fortsette. Bakgrunnen er at da folketrygden ble innført i 1967 var det bare arbeidsinntekt etter 1967 som skulle legges til grunn for beregningen av tilleggspensjonen. Full pensjon oppnås med 40 yrkesaktive år, og teoretisk vil de som er født i 1940 og går av med alderspensjon i 2007, kunne ha full opptjening. Imidlertid er det først de som er født i 1950 som vil få regnet med hele yrkeskarrieren i beregningen av pensjonen, og dermed oppnå hva vi kan forvente som maksimal pensjon. Og det er først når disse og senere årskull utgjør hovedtyngden av alle pensjonister at folketrygden vil være fullt utbygd en gang etter 2030. I tillegg kommer at kvinners yrkesdeltaking har økt betydelig etter 1968, noe som også bidrar til at veksten i pensjonsytelser fortsetter lenge. Sammenlignet med lønnsnivået vil gjennomsnittlige alderspensjoner mer enn fordobles fra 1967 og frem til 2030.

En viktig forutsetning bak veksten i gjennomsnittlige pensjoner er at folketrygdens måleenhet, grunnbeløpet, blir indeksert med lønnsveksten. De siste tyve årene har grunnbeløpet i gjennomsnitt økt med 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønn per normalårsverk. Forskjellen har kanskje vært noe mindre mot slutten av perioden avhengig av hvilket lønnsbegrep som legges til grunn. Fortsetter denne politikken vil eksisterende pensjonsrettigheter bli mindre verdt, og samtidig vil opptjeningstaket i folketrygden bli stadig lavere fordi dette også er angitt i grunnbeløp. Figur 2 viser også konsekvensene av en slik underregulering, hvor grunnbeløpet vokser 0,75 prosentpoeng mindre per år enn lønnsnivået, samtidig som særtillegget justeres opp slik at minste-

pensjonen holder følge med lønnsnivået. Dette vil langt på vei være nok til å stoppe veksten i gjennomsnittlige pensjoner, og over tid få alle over på minstepensjon.

... med store konsekvenser for pensjonsutgiftene

Vi har målt omfanget av pensjonsutgiftene ved en bidragsrate som en av flere mulige indikasjoner på skattetrykket fra folketrygden. Bidragsraten beregnes ved å dividere summen av alders-, uføre- og etterlattepensjon fra folketrygden, P, på grunnlaget for skatt på lønns- og pensjonsinntekter, gitt ved formelen:

$$\text{Bidragsrate} = P / (L + 0,5 \cdot P)$$

Skattegrunnlaget er her regnet ut som summen av lønnsinntekter (L) og halvparten av pensjonene (P). Den reduserte vekten på pensjoner i beregningene av skattegrunnlaget tar hensyn til at pensjonister betaler mindre skatt enn yrkesaktive. Figur 3 viser utviklingen i denne bidragsraten fra opprettelsen av folketrygden i 1967 og frem til den stabiliserer seg fra 2040. Fra et nivå på 7 prosent i 1967 øker den til 25-30 prosent etter 2040. Faktorer bak veksten er som nevnt økningen i levealder, nedgangen i pensjonsalder og økningen i pensjonsytelsene. Faktorer som har dempet veksten er en generell økning i antall personer i yrkesaktiv alder og økningen i (gifte) kvinners yrkesfrekvens. Befolkningsveksten betyr mindre når vi ser hele perioden under ett, med relativt stabil størrelse på årskullene når vi tar med inn- og utvandring.

For å belyse betydningen av de forutsetningene vi har valgt, har vi i tabell 2 presentert noen alternativer. Typisk vil det være å gjøre fremskrivinger hvor en eller flere forutsetninger varieres innenfor det som har vært observert de siste ti til tretti årene.

Demografi

Alle befolkningsfremskrivingene fra 1990-tallet har ledet frem til en stabilisering av folketallet. Ønsker man holde nede bidragsraten innenfor et offentlig pensjonssystem som finansieres fortløpende (pay-as-you-go), så er dette en relativt gunstig demografisk utvikling. Befolkningsvekst vil rett nok gi enda lavere bidragsrate, men skal virkningen være varig må også befolkningsveksten målt i prosent være varig. Enkelte andre europeiske land ser ut til

Tabell 2. Virkninger på bidragsraten¹

	2000	2030	2060
Referansebane, prosent	15,3	25,1	26,8
<i>Virkninger, prosentpoeng</i>			
SFT=1,5		0,8	4,6
Ingen innvandring		1,4	2,0
SFT=1,5, ingen innvandring		2,5	7,8
Levealder øker 7-8 år		0,7	2,3
Kvinner=menn i arbeidsmarkedet		-2,7	-2,4
Pensjonsalder 62 år		2,1	2,2
Tilgang av uføre som i 1993		-3,8	-3,8
Aldersgrense 70 år, ingen AFP og tilgang av uføre som i 1993		-5,4	-5,9
Aldring ²		8,4	17,0
Vekst ³		-9,9	-9,6
Underregulering, 0,75 prosent/år		-4,0	-6,8

¹ Forholdstall mellom utgifter til alders-, uføre- og etterlattepensjon fra folketrygden, P, og samlede lønnsinntekt, L, gitt ved: Bidragsraten = P / (L+0,5xP).

² Aldringsalternativet: SFT=1,5, ingen innvandring, levealder øker 7-8 år, yrkesdeltaking som i 1993, tilgang av uføre som i 1999, aldersgrense 62 år.

³ Vekstalternativet: SFT=2,08, ingen innvandring, kvinner=menn i arbeidsmarkedet, tilgang av uføre som i 1993, avtalefestet pensjon avvikles, aldersgrense 70 år, alle over 50 år jobber/pensjoneres som om de var tre år yngre. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Viktige forutsetninger, basisår 1999

Netto innvandring	: 10 000 per år
Levealder	: Øker 4-5 år fram mot år 2050
Samlet fruktbarhetstall (SFT)	: 1,8
Skolegang	: som i 1999
Tilgang nye uføre	: som gjennomsnittet 1995-1999
Avtalefestet pensjon	: som i 2000
Yrkesdeltaking	: som i 1999
Priser, lønner, grunnbeløp	: som i 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

forts.

forts.

å få befolkningsnedgang, og vi har regnet på hva en tilsvarende utvikling vil bety for Norge. Samlet fruktbarhetstall, SFT (antall barn kvinner i gjennomsnitt vil føde), er redusert fra dagens nivå på 1,8 til et i nordisk sammenheng lavt nivå på 1,5 (enkelte europeiske land har hatt et SFT ned mot 1). Nettoinnvandringen er redusert fra 10 000 per år til 0. Hver for seg har de en viss innvirkning på bidragsraten. Lav fruktbarhet og lav innvandring samtidig vil gi en varig og gjensidig forsterkende effekt på bidragsraten, her anslått til en økning på 8 prosentpoeng.

I hovedalternativet fortsetter økningen i levealder i samme tempo som de siste tiårene, før den gradvis avtar, slik at samlet økning i levealder blir på fire-fem år. Vi har også sett på konsekvensen av at forventet levealder fortsetter å øke i samme tempo i hele fremskrivingsperioden, noe som gir en økning på syv-åtte år. Fordi de fleste i dag lever så lenge at de blir pensjonister, vil nesten hele økningen i levealder føre til en økning i antall pensjonister. Forskjellen mellom en stabilisering av levealder på dagens nivå og en fortsatt økning i samme tempo er 4-5 prosentpoeng høyere bidragsrate.

Yrkesdeltaking og pensjonsalder

Målt ved antall timer lønnet arbeid per uke jobber kvinner fortsatt mindre enn menn. I et alternativ har vi sett på at kvinner kommer opp på samme yrkesdeltaking som menn i form av yrkesfrekvenser, arbeidstid og lønnsnivå. Fullt utbygd vil folketrygden favorisere kvinnelige yrkesmønstre (målt ved pensjon som andel av tidligere lønn), og en tilnærming mot menns yrkesmønstre vil i begrenset grad gi mer i pensjon. Effekten på bidragsraten blir dermed permanent og i størrelsesorden 2-3 prosentpoeng.

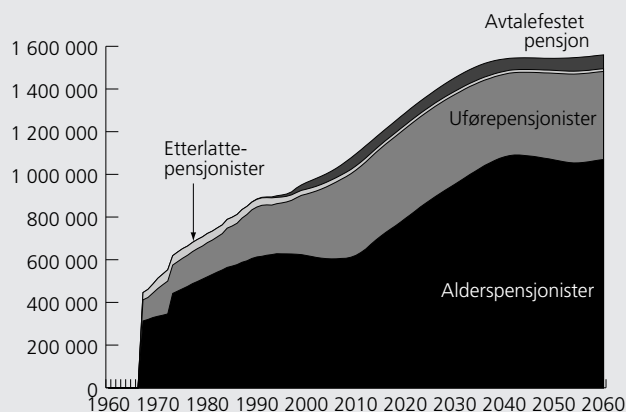
Den formelle pensjonsalderen alene betyr lite på grunn av det store omfanget av ulike typer «førtidspensjonering». Settes aldersgrensen ned til 62 år får vi derfor begrenset effekt på bidragsraten, så lavt som drøyt 1 prosentpoeng hvis vi trekker inn avtalefestet pensjon. En isolert nedgang av tilgangen av uføre til det nivået som var i 1993 gir en effekt opp mot 4 prosentpoeng (bortsett fra 1993 må vi tilbake til begynnelsen av 1980-tallet for å finne noe år som har tilsvarende lav tilgang av uføre). Tar vi hardere i og øker aldersgrensen til 70 år, avvikler avtalefestet pensjon og strammer inn uførepensjon, kan bidragsraten reduseres med opp mot 6 prosentpoeng.

Sammensatte effekter

Hvis flere forutsetninger endrer seg samtidig kan den samlede virkning bli større, og vi har regnet på to alternativer hvor ett knippe av forutsetninger trekker bidragsraten systematisk i samme retning, men slik at endringen i hver forutsetning er rimelig. I et «aldningsalternativ» har vi sett på en situasjon med befolkningsnedgang, fortsatt vekst i levealder, yrkesdeltaking som i bunnåret 1993 og fortsatt nedgang i pensjonsalderen. Bidragsraten kan da komme opp mot 45 prosent, nær tre ganger så høyt som dagens nivå på vel 15 prosent. I et «vekstalternativ» har vi sett på en situasjon med økt kvinnelig yrkesdeltaking, en økning i pensjonsalder fra dagens nivå, samt at alle over 50 år jobber og pensjonerer seg som om de var tre år yngre. Økningen i levealder i samme periode er på fire-fem år, og det vil si at 60-70 prosent av økningen i levealder går til yrkeskarrieren og resten til pensjonisttiden. Veksten i bidragsraten blir da på moderate 2 prosentpoeng, et utslag som er mindre enn det høy- og lavkonjunkturer har gitt på bidragsraten i de senere tiårene.

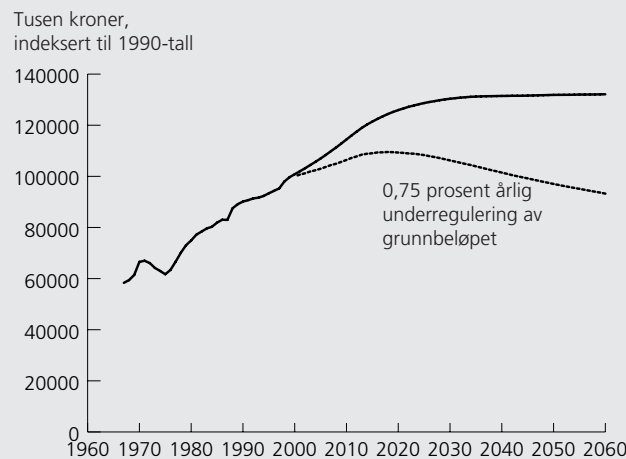
Et siste «virkemiddel» vil være å kutte pensjonsytelsene, for eksempel gjennom fortsatt underregulering av grunnbeløpet. Selv med en moderat underregulering kan veksten dempes betydelig, og når tilleggspensjonen er avviklet vil bidragsraten bare ligge 2-3 prosentpoeng over dagens nivå. I dette alternativet er det forutsatt at minstepensjonen opprettholdes, også sammenlignet med lønnsnivået generelt i samfunnet.

Figur 1. Antall pensjonister

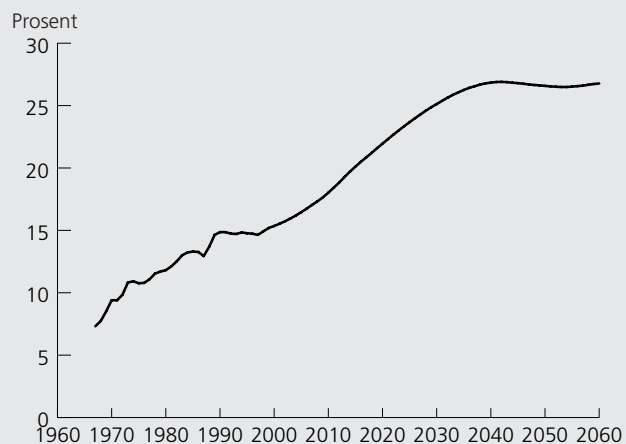
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Gjennomsnittlig alderspensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Bidragsrate

Kilde: Statistisk sentralbyrå.